

ПОВЕЌЕПАРТИСКИ ПАРЛАМЕНТАРНИ ИЗБОРИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (1990-2011)

Демократскиот бран, со кој беа зафатени земјите од Источна Европа во текот на 90-тите години од XX век, не ја одбегна ниту тогашната Социјалистичка Федеративна Република Југославија (СФРЈ). Во југословенски рамки тој беше производ и од кризата со која беше зафатена државата по смртта на Јосип Броз Тито, а се манифестираше зголемување на меѓурепубличката нетрпеливост и нефункционирање на економскиот и политичкиот систем. Овие, всушност, беа и факторите кои го детерминираа преминувањето на земјата од политички монизам во политички плурализам.¹

Во таа насока, на федеративно ниво, започна расправата за амандмански промени на Уставот од 1974 година. Најголем број од реакциите се однесуваа на нефункционалноста на некои од сојузните органи, така што прашање на време беше кога тие ќе престанат да функционираат.²

Сојузот на комунистите (СК), врз основа на заклучоците од XII конгрес (1982), формираше група која требаше да подготви студија, која ќе понуди анализа на ситуацијата и решенија за излез од кризата. „Критичка анализа на функционирањето на политичкиот систем“, беше името на студијата, подготвена од еминентната партиска екипа, во која се укажуваше на неопходноста од негова реформа, односно реформа на федерацијата.³ Една од реформите се однесуваше на прашањето за политичкиот плурализам, но не во смисла на повеќепартиски плурализам од граѓански вид, туку плурализам во насока на изразување на спротивни мислења во редовите на СК. Овој вид на непартиски плурализам, уште наречен и „куц“ плурализам, го легализираше организираното здружување, без можност за политичко дејствување и опозиционо групирање.

¹ Тогашната југословенската политичка сцена беше монистичка. Нејзин репрезент беше СК. Догматско - прагматичната шема на политички, т.е. партиски монизам, беше обликот преку кој СК ја практикуваше демократијата.

² Станува збор за Советот на федерацијата. Државен архив на Република Македонија (ДАРМ), ф. 427-ЦК КПМ/СКМ, к. 527, а. е. 10, 187-191.

³ Новица Велјановски, *Македонија 1945-1991 државност и независност*, ИНИ, Матица Македонска, Скопје, 2002, 347.

Во Социјалистичка Република Македонија (СРМ), беше формирана Комисија за општествени реформи, која имаше за цел да делува како катализатор и интелектуален донатор во процесот на плурализацијата.⁴ Практизирањето на непартискиот плурализам, како можност за алтернативно изразување на демократскиот дух, се реализираше преку формирањето на неколку сколошки друштва, сојуз на невработени, лига за заштита на човековите права и демократска обнова, здружението „Обединети Македонци“ и сл.⁵

Политичкиот плурализам во СРМ, вистинска афирмација достигна на X конгрес на Сојузот на комунистите на Македонија (СКМ), 1989. Партиските разијдувања кулминираа на конгресот и се манифестираа како две струи: догматско-конзервативна и реформистичка, која всушност беше доминантна. Конгресните документи го означија почетокот на реформата која се состоеше во трансформација на СКМ, во демократска политичка партија со социјалдемократски карактер.

Ваквите реформи, само ја забавија кризата која и понатаму тлееше. Во оној момент кога постоечкиот јаз помеѓу поранешните југословенски републики стана непремостлив, одделни републики иницираа радикални активности кои доведоа до нивното осамостојување.

Во тој поглед, во СРМ беа иницирани активности од политичка и законодавна природа, насочени првенствено кон промени во општествено-политичките и економски односи. Социјализмот, како идеолошка матрица за општествениот развиток, и федерализмот како државно уредување, беа напуштени. СРМ стана самостојна, суверена, а по државно уредување децентрализирана и унитарна.⁶ Новиот политички систем требаше да се темели на граѓанската демократија, односно на повеќепартиски пратенички систем олицетворен преку конституирање на еднодомно повеќепартиско собрание, формирање на Влада, на местото на дотогашниот Извршен совет, воведување на функцијата Претседател на Република, наместо дотогашното Претседателство. Името на државата, согласно усвоениот LXXXII амандман на Уставот, беше променето во Република Македонија (РМ).⁷

⁴ Славко Милосавлевски, *Источна Европа помеѓу егалитаризмот и демократијата*, ИП Љуботен, Скопје, 1993, 146.

⁵ Цане Мојаноски, *Летопис на македонската демократија*, Пакунг, Скопје, 2000, 10.

⁶ Светомир Шкарик, *Македонија на сите континенти, мир – демократија – геополитика*, Унион Трејд, Скопје, 2000, 541.

⁷ *Службен весник на РМ*, бр. 27/1991, Скопје, 1991.

Со донесувањето на Законот за изменување и дополнување на Законот за општествени организации и здруженија на граѓани⁸, како и со ново усвоените 25 амандмани на Уставот,⁹ повеќепартискиот систем во РМ беше официјализиран. Во согласност со Законот, беа формирани првите политичките партии во РМ. Во текот на 1990 година, беа регистрирани 23 политички партии. Според структурата тие може да се класифицираат во четири групи:

- т.н. историски партии: ВМРО-Демократска партија за македонско национално единство (ВМРО-ДПМНЕ) и партиите слични на неа, кои главно произлегоа од неа;
- реформирани партии: Сојуз на комунисти на Македонија-партија за демократска преобразба (СКМ –ПДП)¹⁰, Социјалистичка партија (СП) и сл.
- етнички партии: Партија за демократски просперитет (ПДП), Народна демократска партија (НДП), Партија за целосна еманципација на Ромите (ПЦЕР), Демократска партија на Србите во Македонија, Демократска партија на Турците во Македонија и сл.
- нови партии: Движење за семакедонска акција (МААК), Лига за демократија, Странка на Југословените во Македонија и сл.¹¹

Почетокот на плуралистичките реформи беше означен и со усвојување на новата изборна регулатива, односно Законот за избор и отповикување на пратеници и одборници во Собранието на СРМ,¹² а со распишувањето на првите повеќепартиски парламентарни избори, за избор на пратеници во Собранието,¹³ тие беа и реализирани.

Транзициониот период и моделот на демократизација во РМ, беа клучните фактори при креирањето на изборниот систем и моделот според кој ќе се спроведуваат изборите. Избран беше мнозинскиот изборен модел, според кој се спроведоа парламентарните избори во 1990 и 1994 година. Следните парламентарни избори (1998) се

⁸ Службен весник на СРМ, бр. 12/1990. Скопје, 1990.

⁹ Документи за Република Македонија 1990-2005, кн. III, Избор редакција и коментар д-р Сашо Георгиевски и м-р Сашо Додевски, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Правен факултет „Јустинијан Први“, Скопје, 2008, док.1, 33–50.

¹⁰ СКМ-ПДП, на XI конгрес на СКМ, односно I конгрес на СКМ-ПДП, (1991) го промени името во Социјалдемократски сојуз на Македонија (СДСМ).

¹¹ Светомир Шкарик, Македонија на сите континенти, Унион Трејд, Скопје, 2000, 195.

¹² Документи за Република Македонија... док. 2, 51–73.

¹³ Службен весник на СРМ, бр. 29/1990, Скопје, 1990.

спроведоа според комбинираниот, мнозинско–пропорционален изборен модел, а од 2002 година, изборот на пратеници се спроведува според пропорционалниот изборен модел.¹⁴ Карактеристична е повеќекратната промена на изборните модели, но таа не е невообичаена, напротив, таа е заедничка карактеристика за сите земји во транзиција.¹⁵

За спроведување на првите повеќепартиски избори, територијата на РМ беше поделена на 120 изборни единици, секоја со приближен број на лица со право на глас, но не повеќе од 14 000 гласачи.¹⁶ Кандидатите за пратеници беа предлагани од политичките партии, од општествено - политичките организации (ОПО) или се кандидираа како независни. Граѓаните гласаа за 1158 кандидати за пратеници, предложени од 18 политички партии и 1 ОПО, и за 43 независни кандидати.¹⁷ Шареноликоста на првото повеќепартиско собрание на РМ ја сочинуваа 120 пратеници, од кои 117 беа од политички партии, а 3 беа независни кандидати.¹⁸ Во собраниските клупи седнаа многу старо-нови лица. од политичкиот живот. Старата монистичка елита овој изборен модел го искористи како механизам за свое понатамошно присуство во највисоките органи на власт, па затоа некои истражувачи овие избори го окарактеризираа и како избори спроведени по советски модел.¹⁹

Очекуваното формирање на стабилна и ефикасна влада, преку присуство на апсолутно мнозинство на пратеници од една политичка партија во Собранието, кое требаше да се оствари преку мнозинскиот изборен модел, не се случи. Реално, ниту една партија не го доби мнозинството гласови за да може сама да формира влада. Наместо тоа постизборното коалицирање создаде едно вештачко парламентарно мнозинство, кое требаше да придонесе за формирање стабилна влада. Оваа ситуација претставуваше сериозен недостаток на мнозинскиот

¹⁴ Претседателските и локалните избори, се спроведуваат сè уште според мнозински односно комбиниран изборен систем, но тие не се предмет на анализа во овој текст.

¹⁵ Дитер Нолен/Мирјана Касаповиќ, *Изборни системи во источна Европа*, Фондација Friedrich Ebert Stiftung, Скопје, 1997, 48.

¹⁶ Закон за изборни единици, Скопје, 1990.

¹⁷ Државен Архив на Република Македонија (ДАРМ), ф. 1270. *Државна изборна комисија (ДИК)*, (необработена архивска граѓа).

¹⁸ Најмногу пратеници, 38 беа од ВМРО–ДПМНЕ, 31 од СКМ–ПДП, 17 од ПДП, 11 од Сојуз на реформски сили, 6 од Сојуз на реформски сили -Млада демократска прогресивна странка, 5 од ПДП–НДП, 4 од Социјалистичка партија, 2 од Странка на Југословените во СРМ, 1 од НДП, 1 од ПЦЕР, 1 од Социјалистичкиот сојуз на Македонија и 3 независни кандидати.

¹⁹ Анета Јовевска, *Изборните концепти во теориите на демократијата*, ИСППИ, Скопје, 1999, 168.

изборен модел. Згора на тоа и политичките партии не останаа во својата „првобитна форма“²⁰, така што изборната и постизборната слика на македонското собрание до следните избори претрпе радикални промени.

Оттука, оправдани беа предлозите за промена на изборниот модел уште пред одржувањето на следните парламентарни избори. Еден од предлозите беше применување на мнозинскиот комбиниран модел, со елементи на пропорционалниот изборен модел.²¹ Во врска со понудените опции не беше постигнат консензус во Собранието, така што и вторите парламентарни избори во РМ, одржани 1994 година,²² беа спроведени по стариот, мнозински изборен модел.

Иако без промена на изборниот систем, овие избори се окарактеризирани како посебни, од неколку причини. Најпрво, општествено–политичката ситуација во која тие се реализираа беше многу поразлична од онаа во 1990 година. Македонија веќе беше самостојна, независна и суверена, меѓународно призната, а скромното четиригодишно парламентарно искуство овозможи избирачите покритички да ја вреднуваат реалноста и однесувањето на партиските актери.²³ Скромното парламентарно искуство беше евидентно уште при кандидирањето на кандидатите за пратеници. Покрај 38 политички партии, кои кандидираа 1765 кандидати, во трката за пратенички мандат се вклучија и 283 независни кандидати.²⁴ Специфика на овие избори беше и предизборното коалицирање. Формирани беа две коалиции: Сојуз за Македонија :СДСМ, Либерална партија на Македонија (ЛПМ) и СП, и коалицијата ВМРО–ДПМНЕ и Демократската партија (ДП). Сепак, куриозитет на овие избори претставуваше бојкотирањето на вториот изборен круг од страна на коалицијата ВМРО–ДПМНЕ и ДП.

²⁰ Промена на имиња, преминување на пратеници од една во друга партија, напуштање на партијата и формирање нова политичка партија и сл. Тања Каракамишева, *Избори и изборни системи (анализи, состојби, дилеми, решенија)*, Култура, Скопје, 2004, 253–254.

²¹ 120 пратенички мандати и понатаму ќе се добиваат по „модифициран“ мнозинскиот систем, а дополнителни 20 пратенички мандати со пропорционален изборен систем. Анета Јовевска, *цитирано дело*, 218.

²² Во ист изборен циклус, одржани бса и првите избори за Претседател на државата. Поради веќе споменатата концепциската определба на нашиот прилог се задржуваме само на парламентарните избори (б.м.).

²³ Анета Јовевска, *цитирано дело*, 219.

²⁴ www.sec.mk

Сојузот за Македонија, оствари лесна победа на изборите и го доби парламентарно мнозинство од 95 пратенички мандати во Собранието.²⁵ Огромното парламентарно мнозинство на оваа коалиција и создавањето на т.н. вонпарламентарна опозиција,²⁶ имплицираше лажна слика за политичката стабилност и квалитетот на демократијата во Македонија. Од друга страна, евидентните слабости на изборниот модел, беа повторно констатирани, што беше повод активностите околу промената на изборниот модел да се интензивираат. Се усвоија повеќе закони со кои се регулираше изборната регулатива: Закон за избор на пратеници во Собранието на РМ,²⁷ Закон за изборни единици²⁸ и Закон за избирачки легитимации.²⁹

Одбран беше комбинираниот мнозинско–пропорционален изборен модел, кој требаше да ги елиминира констатираните недостатоци на дотогаш применуваниот мнозинскиот изборен модел. Примената на овој модел требаше да овозможи поголема застапеност на претставници од помалите партии во Собранието, кои со мнозинскиот изборен систем беа елиминирани; да ја упрости изборната постапка преку спроведување на изборите, во еден изборен круг; да се намалат трошоците со исклучување на можноста од дополнителни избори (ако на некој пратеник му престане мандатот - неговото место по автоматизам го зазема следниот кандидат од листата) и сл.

Новиот изборен модел во пракса беше спроведен на парламентарните избори одржани во 1998 година. Бројот на пратениците во Собранието остана ист. Од нив, 85 пратеници се избираа според мнозинскиот изборен модел, а останатите 35 според пропорционалниот.³⁰ За 85. пратенички мандати се кандидираа 628 кандидати, од 22 партии и 8 коалиции, и 7 независни кандидати. За останатите 35

²⁵Извештај за спроведените избори за пратеници во Собранието на РМ од Републичката (државна) изборна комисија. Опширно види, www.sec.mk

²⁶ Ваквата опозиција, може да ја сочинуваат и други вон парламентарни политички субјекти кои делуваат контра политичкиот поредок, на начин спротивен на делувањето на парламентарната опозиција. Тања Каракамишева, *цитиран труд*, 265.

²⁷ *Службен весник на РМ*, 24/98, Скопје, 1998.

²⁸ *Службен весник на РМ*, 36/98, Скопје, 1998.

²⁹ *Службен весник на РМ*, 49/96, Скопје, 1996.

³⁰ На територијата на РМ беа формирани 85 изборни единици, од кои се избираше по еден пратеник според мнозинскиот модел. Целата територија на РМ, претставуваше една изборна единица од која се избираа 35 пратеници според пропорционалниот модел од поднесените листи на кандидати.

пратенички мандати беа поднесени 17 листи, со вкупно 595 кандидати.³¹

Парламентарното мнозинство, со 62 пратенички мандати, го освои коалицијата ВМРО–ДПМНЕ и Демократска алтернатива (ДА).³² И покрај тоа тие коалицираа и со ПДП–НДП, пред сè заради надминување на тензијата етничка подврсност, која беше присутна по осамостојувањето. Ваквото пред и постизборно коалицирање беше една од придобивките на паралелниот изборен модел, заради окрупнување и стабилизирање на македонската политичка сцена и демантирање, на условно кажано, појавената политичка поделеност и фракционерство.

Како и да е, при спроведувањето на изборите сè уште евидентни беа недемократски појави (групно гласање, полнење на кутии и сл.), на што особено реагираше меѓународниот фактор. На повидок беше нова промена во изборната регулатива, под мотото „за спроведување фер и демократски избори“, како еден од условите за нашето меѓународно институционализирање. Со други зборови, РМ во 2001 година ја потпиша „Спогодбата за стабилизација и асоцијација меѓу РМ и Европските заедници и нивните земји членки“³³ со што стана прва земја од регионот која потпиша ваква спогодба со ЕУ. Спогодбата беше вовед во процесот на евроатлантското интегрирање на РМ. Во таа насока беа реализирани и институционалните реформи по европски терк, а во тој контекст и промената на изборната регулатива.

Парламентарните избори во 2002 година се спроведоа според новиот Закон за избор на пратеници во Собранието на РМ.³⁴ Бројот на пратениците во Собранието и понатаму остана непроменет. Новина претставуваше примената на чисто пропорционалниот изборен модел,

³¹ Од поднесените 17 листи, 12 беа од политички партии, 4 од коалиции и 1 од група на избирачи за чиешто поднесување беа потребни најмалку 1000 потписи од граѓани. www.sec.mk

³² Коалицијата ВМРО–ДПМНЕ и ДА според мнозинскиот модел освоија 47 пратенички мандати, а според пропорционалниот, каде што поднесоа одделни листи освоија: ВМРО–ДПМНЕ 11 мандати, а ДА 4 мандати. СДСМ освои 27 мандати од кои 17 според мнозинскиот и 10 според пропорционалниот модел. Коалицијата ПДП и НДП освоија 26 мандати од кои 8 според пропорционалниот модел и 18 според мнозинскиот модел (10 мандати освои ПДП, а 8 мандати освоија како коалиција ПДП и НДП). Коалицијата ЛДП и ДПМ освоија 4 мандати: 2 од пропорционален и 2 од мнозинскиот модел. По еден мандат според мнозинскиот модел освоија СПМ и СРМ.

³³ *Документи за Република Македонија*....док. 210, 621-682.

³⁴ *Службен весник на РМ*, 42/2002, Скопје, 2002.

што претполагаше и измени на изборните единици. Со новиот Закон,³⁵ територијата на РМ беше поделена на шест изборни единици, секоја со приближно ист број на гласачи, од кои се избираа по 20 пратеници. Освен тоа, новина на овие избори претставуваше и примената на принципот за соодветна и правична застапеност на секој пол според кој во предложените листи на кандидати ссекој пол е застапен со најмалку 30%. Ова беа првите избори во постконфликтна Македонија, спроведени во согласност со одредбите на Рамковниот договор.³⁶ Затоа и успешното завршување на овие избори значеше потврда за вратената стабилност на државата и враќање на меѓународната довербата.

Изборите беа спроведени на демократски начин во согласност со меѓународните норми, па затоа и позитивно оценети во извештаите на набљудувачите.³⁷ На овие избори, втор пат по осамостојувањето на РМ, на демократски начин, опозицијата ја презеде власта и премина во позиција.

Најголем број, 60 пратенички мандати освои коалицијата „За Македонија заедно“ и освои мандат за состав на нова влада. Коалицијата ВМРО–ДПМНЕ и ЛП освои 33 мандати. Мнозинството од албанската етничка заедница, довербата ѝ ја даде на штотуку формираната Демократска унија за интеграција (ДУИ), која освои 16 пратенички мандати. ДУИ, стана коалиционен партнер на победничката коалиција, за состав на новиот владин кабинет.³⁸ Анализата на

³⁵ Закон за изборни единици за избор на пратеници во Собранието на РМ, *Службен весник на РМ*, 43/2002, Скопје, 2002.

³⁶ Во 2001 година, на дел од територијата на РМ, албански екстремистички групи, предводени од Национално ослободителната армија-Ushtria Çlirimtare Kombëtare (УЏК), започнаа оружена престрелка со Армијата на РМ (АРМ) и со полицијата, која прересна во вооружен конфликт. Со интервенција на НАТО и ЕУ, конфликтот беше прекинат. На 5 јули 2001 година, беше потпишан прекин на огнот, а на 13 август 2001 година, во Скопје беше потпишан Рамковниот договор (парафиран на 8 август 2001 година во Охрид). Договорот претставуваше усогласена рамка за обезбедување на демократијата во РМ и рамка со која се промовираат и почитуваат етничкиот идентитет и интересите на сите граѓани на РМ.

³⁷ МОСТ, ОБСЕ/OSCE, ОДИХП/ODIHR... <http://www.most.org.mk>; <http://www.osce.org>.

³⁸ Во отсуство на парламентарно мнозинство (61 мандат), партијата/коалицијата која ќе освои најголем број гласови го добива мандатот за состав на влада и нужноста да коалицира со партија/коалиција за постигнување на парламентарно мнозинство и легитимитет во работата на Собранието. Освен тоа, легитимитетот на Собранието се остварува и со т.н. двојно или Бадингерово мнозинство, потребно кога се усвојуваат закони, правила кои директно ги засегаат интересите на не мнозинските заедници. Ова мнозинство претставува посебна категорија

изборните резултати јасно покажува дека пропорционалниот изборен модел е поволен за големите партии или коалиции, а погубен за малите. Следствено на ова, главно обележје на следните парламентарни избори одржани на 5 јули 2006 година, станаа „големите“ коалиции. Поднесени беа 33 кандидатски листи: 25 од политички партии, 6 од коалиции и 2 листи од група избирачи.³⁹

Владеачката коалиција „За Македонија заедно“ освои 32 пратенички мандати, опозиционата коалиција „За подобра Македонија“, предводена од ВМРО- ДПМНЕ, освои 44 пратенички мандати, а коалицијата ДУИ-ПДП 18. Преостанатите пратенички мандати ги поделија: ДПА 11, Нова социјалдемократска партија (НСДП) 7, ВМРО- Народна партија (ВМРО-НП) 6, Демократска обнова за Македонија (ДОМ) 1 и Партија за европска интеграција (ПЕИ) 1. Ваквото изборно, партиско окрупнување практично значеше влез на 2–3 коалиции во Собранието.⁴⁰

Изборите беа позитивно оценети од меѓународните набљудувачки мисии што значеше чекор напред за РМ во процесот на ЕУ и НАТО интегрирањето. Откако во 2005 година, согласно со извештајот на ЕК, РМ доби статус на земја кандидат за член на ЕУ, сите активности на политичкото раководство се насочија кон следната фаза: добивање датум за отпочнување на преговорите за полноправно членство. Во врска со НАТО интегрирањето, 2008 година се очекуваше да биде клучна. Поканата на РМ, за полноправно членство во НАТО алијансата, требаше да ѝ биде врачена на самитот на НАТО во Букурешт (2–4 април 2008). Но, таа изостана само поради спротивставувањето на една држава- членка на НАТО. Ваквиот тек на настаните беше директен повод, владеачката коалиција да покрене иницијатива за одржување на предвремени парламентарни избори. Неколку денови по Самитот, на 11 април 2008 година, во Собранието на РМ беше изгласан предлогот за самораспуштање **на Собранието** со што беше официјализирана веќе започнатата иницијатива за предвремени парламентарни избори.⁴¹

пропишана со Охридскиот договор, односно со амандманот X на Уставот на Република Македонија. *Службен весник на РМ*, 91/2011, Скопје, 2011.

³⁹ <http://www.sec.mk>

⁴⁰ Гледано во коалициони рамки, во Собранието влегоа 17 политички партии, од кои 10 партиципираа со по 1 пратеник.

⁴¹ Стенографски белешки од 114. седница на Собранието на РМ, одржана на 11 април 2008 година. <http://www.sobranie.mk>

Првите предвремени парламентарни избори во РМ, шести по ред по осамостојувањето, се одржаа на 1 јуни 2008 година.⁴² Коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ освои најголем број пратенички мандати - 63, а опозиционата коалиција „Сонце“, предводена од СДСМ - 27. Преостанатите 30 пратенички мандати ги добија: ДУИ - 18, ДПА - 11 и ПЕИ - 1. Дотогашниот претседател на владата Никола Груевски, согласно со изборните резултати, доби нов мандат за состав на влада.

Пропорционалниот изборен модел, применет и на овие избори, повторно се покажа погубен за малите партии. Освен двете коалиции, опозициона и позициона во Собранието партиципираа само уште 3 партии.⁴³

Изборните резултати од вторите предвремени парламентарни избори, одржани во 2011 година,⁴⁴ уште еднаш го потврдија претходно констатираното. И овој пат во Собранието партиципираа пратеници од мал број партии. Од двете големи коалиции предводени од ВМРО-ДПМНЕ и СДСМ и уште од 3 партии. Според бројот на добиени гласови, најголем број мандати освои коалицијата, предводена од ВМРО-ДПМНЕ - 56 мандати. Опозиционата СДСМ освои 42 мандати, а останатите 25 пратенички мандати ги добија партиите: ДУИ - 15, ДПА - 8 и Национална демократска преродба (НДП) - 2 мандати.⁴⁵

Врз основа на ваквите резултати, сè почесто започна да се поставува прашањето колку ваквиот модел е реален одраз на волјата на гласачите? Голем број од гласовите (околу 106 000), беа дадени за партии, односно листи кои не освоија ниту еден мандат.⁴⁶ Следствено на ова, а во согласност со Уставот на РМ, каде што во член 9, став 2 се

⁴² *Службен весник на РМ*, 49/2008, Скопје, 2008.

⁴³ Сите 120 пратеници беа од вкупно 5 листи на кандидати, иако на изборите беа поднесени 18 листи со можни кандидати за пратеници.

⁴⁴ Новина на овие избори претставуваше гласањето на дијаспората. Согласно со законските измени од 2008 година, граѓаните на РМ, кои на денот на изборите се надвор од РМ најмалку три месеци и се наоѓаат на избирачкиот список, имаат право да гласаат за претседателски и парламентарни избори. Од тие причини бројот на пратениците во собранието е зголемен за 3 пратеници, претставници од дијаспората. Тие исто така се избираат според пропорционалниот изборен модел, за што покрај веќе постоечките 6 изборни единици се формирани 3 нови изборни единици: за Европа и Африка, Северна и Јужна Америка и Австралија и Азија, од кои се избира по еден пратеник, претставник на дијаспората. *Службен весник на РМ*, 136/2008, Скопје, 2008.

⁴⁵ *Извештај за конечните резултати од спроведените предвремени избори за пратеници во Собранието на Република Македонија спроведени на 5 јуни 2011 година.* <http://www.sec.mk>

⁴⁶ <http://www.sec.mk>

вели дека сите граѓани пред Уставот и законите се еднакви,⁴⁷ реално е да се размислува за нов изборен модел кој ќе биде во насока на поголема демократија во изборниот процес и примена на членот 22 од Уставот,⁴⁸ во вистинска смисла на зборот.

Ljubica JANCHEVA

MULTIPARTY ELECTIONS IN REPUBLIC OF MACEDONIA (1990-2011)

- summary -

Pluralism in the Republic of Macedonia (RM) was product of the process of democratization, launched during the last decades of XX century. The first political parties in RM were registered during the 1990, according to the legal and constitutional changes. Most of them, participated in the first multiparty parliamentary elections held in 1990.

The transition process was the key factor in making the electoral system and the model under which elections were conducted in 1990 and 1994. Following, held in 1998 were conducted by combined (majority-proportional) electoral model. From 2002, elections of deputies were conducted under proportional system.

Multiple changes of electoral models is significant but not unusual, on the contrary it is common feature for all countries in transition. Changing the electoral models in RM was in order to respect the Constitution maximum in which all citizens is equal.

⁴⁷ Устав на Република Македонија, НИП „Магазин 21“, Скопје, 1991, 8.

⁴⁸ Секој граѓанин со наполнети 18 години живот се стекнува со избирачко право. Избирачкото право е еднакво, општо и непосредно и се остварува на слободни избори со тајно гласање.